

De Kerk volgens Zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus

Even een opmerking vooraf. In de voorbereiding op dit onderwerp zijn het vooral twee boeken geweest die me bijzonder hebben aangesproken en geïnspireerd.

Allereerst heb ik genoten van een boek dat dit jaar in Grand Rapids is verschenen onder redactie van Jon Payne & Sebastian Heck en dat als titel draagt *A Faith Worth Teaching – The Heidelberg Catechism’s Enduring Heritage*. In dit boek schrijft Michael Horton een hoofdstuk met als titel “Gathered, Protected, and Preserved – The Church in the Heidelberg Catechism” (pp. 127-146). Een ander boeiend hoofdstuk in dit boek is dat van Daniel Hyde. Hij schrijft over “The Spirit-Filled Catechism – The Heidelberg Catechism and the Holy Spirit” (pp. 195-214).

In de tweede plaats heb ik zitten lezen in de catechismuspreken van iemand met Duitse voorouders, iemand die – hoewel geboren in Amsterdam – ook gewoond en gewerkt heeft in Duitsland, iemand die we nog altijd zeer hoogachten. En nu bedoel ik ditmaal niet Dr. Maarten Luther, maar Dr. Herman Friedrich Kohlbrugge. De preken van deze “onheilige heilige” zijn indertijd door Wever uitgegeven onder de titel *De eenvoudige Heidelberger*.

Kohlbrugge heeft zich meerdere malen positief uitgelaten over de HC. Hij beschouwde dit geschrift als een kostbaar geschenk aan Gods kerk dat in alles overeenstemde met Gods Woord. Hier zijn enkele citaten:

1. “Het is nog geen mens gelukt Gods waarheid beter en duidelijker uit te leggen dan het in de Heidelbergse Catechismus gedaan is.”
2. “Laat het u een worstelen worden met God, dat Hij u en uw hele huis regeert door de Heilige Geest, en dan is het eerste bord dat op tafel komt Gods Woord en de catechismus”.
3. “God gaf in Zijn wonderbare genade voor drie eeuwen aan Zijn gereformeerde Kerk een boekje in handen, klein van omvang, maar rijk, o zo rijk van inhoud”.
4. “U zult zeggen: ‘Ja, die vraag en antwoord heeft Ursinus geschreven’. Toch niet, God heeft het geschreven, al was Ursinus toen ook slechts vierentwintig jaar oud. Het is de mening van de Heilige Geest”.
5. “De Heidelberger! – de eenvoudige Heidelberger! Houdt daaraan vast, mijn kinderen! Uit uzelf kunt ge geen enkele waarheid verstaan, maar deze catechismus bevat alles, zoals ik het u heb onderwezen” (deze woorden, die HFK sprak op zijn sterfbed in 1875, werden de zondag na zijn overlijden door ds. Künzli meegedeeld aan de gemeente).

Wat zijn catechismuspreken betreft:

1. Op 31 mei 1852, Tweede Pinksterdag, preekt HFK voor het eerst uit de HC – hij staat op dat moment al zes jaar in Elberfeld – en doet dat vanuit Zondag 19 en 20 (het lijkt erop dat dit de preek is die onder de titel “De bron van alle vrolijkheid” is uitgegeven in het zojuist genoemde boek).

2. Op 19 augustus 1866 preekt HFK twee keer over het geloofsartikel uit Zondag 21: “Ik geloof een heilige algemene christelijke kerk”.

Uit elk van deze preken hoop ik het een en ander aan te halen.

Mijn inleiding gaat dus over vraag 54 van de Heidelbergse Catechismus: “Wat gelooft gij van de *heilige algemene christelijke kerk*?”

Het antwoord zegt: “Dat de Zone Gods uit het ganse menselijke geslacht Zich een gemeente, ten eeuwige leven uitverkoren, door Zijn Geest en Woord, in enigheid des waren geloofs, van den beginne der wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt; en dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig blijven zal.

Ik wil mij richten op een zevental punten:

1. De voorname plaats van Christus (het antwoord begint met “de Zoon van God”)
2. De scheppende kracht van het Woord (Hij vergadert, beschermt en onderhoudt de kerk “door Zijn Woord”)
3. Het wondere werk van de Geest (Hij doet dat werk ook “door Zijn Geest”)
4. Het kloppend hart van de kerk (het gaat om een gemeente die “ten eeuwige leven is uitverkoren”)
5. Het belang van de zuivere leer (we horen hier over “het ware geloof”)
6. De waarde van geestelijke eenheid (let op de uitdrukking “de *enigheid* van het ware geloof”)
7. Het persoonlijke element in deze belijdenis (het antwoord eindigt met de belijdenis: “en dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig blijven zal”)

Andere punten zouden ook genoemd kunnen worden, zoals de universaliteit van de kerk, de verhouding tussen de zichtbare en de onzichtbare kerk, de samenhang van de heilsleer met de leer van de kerk, de actualiteit van de Catechismus, enz. Maar we moeten ons beperken en laten die punten daarom liggen. Dat geldt ook van de gedachte dat de ecclesiologie van Zondag 21 een mager gehalte zou vertonen. Dr. W. van 't Spijker heeft deze gedachte trouwens op een overtuigende wijze weerlegd in *Het troostboek van de kerk*, een boek dat mede onder zijn redactie verscheen in 2005.

1. De voorname plaats van Christus

Het zal menig predikant of ouderling overkomen zijn dat zijn catechisanten begonnen te haperen wanneer zij antwoord moesten geven op de vraag “Wat gelooft gij van de heilige algemene christelijke kerk?” Je kunt je dat ook wel voorstellen. De catechisant denkt dat er op die vraag een definitie moet komen die begint met het woordje “kerk”. Het is dan ook verwarrend dat het antwoord begint met Christus, de Zoon van God. Heel verwarrend, maar ook heel mooi en veelbetekenend! “Wat gelooft gij van de kerk?” Antwoord: “***Dat de Zone Gods Zich een gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt***”.

Dit antwoord laat zien dat er over de kerk niet gesproken kan worden los van Christus, van Hem Die hier genoemd wordt “de Zoon van God”. Dat wijst op Zijn hoge afkomst, Zijn

goddelijke natuur en Zijn heerlijke majesteit. Er zou geen kerk zijn als deze Christus, deze eniggeboren Zoon van God, er niet was. Het ontstaan van de kerk is dus geen mensenwerk. En het voortbestaan van de kerk ligt evenmin in mensenhanden. Het ligt alles in de doorboorde handen van Hem Die mens geworden is, Die nu zit aan de rechterhand des Vaders en Die altijd leeft om voor Zijn kerk te bidden.

De opstellers van de Heidelbergse Catechismus hebben niet willen spreken over de kerk buiten Christus om. Ze zijn in hun antwoord bij Hem begonnen. Ze hebben Hem een voorname plaats, ja, de eerste plaats gegeven in het antwoord op vraag 54. Ik ben niet geroepen om hier vandaag te preken, maar ik zou bijna zeggen: Leg je hart er maar naast. Laten we ons preken en spreken er maar eens naast leggen. En laten we dat ook maar eens doen met ons kerkelijk leven. Dan houden we enkel schuld over!

2. De scheppende kracht van het Woord

Het tweede dat ons opvalt in Zondag 21 is de scheppende kracht van het Woord. Van de Zoon van God wordt immers gezegd dat Hij Zich een gemeente vergadert **“door Zijn Geest en Woord”**.

Michael S. Horton noemt dit de “priority of the gospel”, de prioriteit van het Evangelie. De gemeenschap van de kerk gaat niet vooraf aan het Woord, zoals dat in het Rooms Katholieke denken het geval is, maar zij is veeleer de vrucht van dat Woord. Het is niet zo dat er eerst een kerk is en dat er vervolgens een Evangelie is dat verkondigd moet worden. Nee, de kerk is de schepping die voortkomt uit de baarmoeder van het Evangelie door de kracht van de Heilige Geest. Gods handelen gaat altijd vooraf aan dat van de mens. Het bestaan van de kerk ligt verankerd in verkiezende, verzoenende, levendmakende en bewarende genade.

Het is Christus Die vergadert. De kerk vergadert niet zichzelf; zij wordt vergaderd, bewaard en onderhouden door een Ander. De kerk komt niet in het aanzijn ten gevolge van een ledenvergadering die erover stemt of ten gevolge van een aantal individuele mensen die – los van elkaar – een beslissing hebben genomen. De kerk wordt vergaderd, bewaard en onderhouden: het zijn drie werkwoorden in de passieve vorm. De Heere Jezus heeft niet maar een aanzet gegeven die door ons moet worden voortgezet en afgemaakt. Zijn middelaarswerk gaat voort totdat de laatste der uitverkorenen is toegebracht en al de Zijnen in heerlijkheid zijn opgenomen.

Het is waar dat niet alle ranken van de Wijnstok levende, vruchtdragende ranken zijn. Velen staan slechts in een uitwendige betrekking tot de Koning van de kerk. Ze zijn wel *in* de kerk, maar niet *van* de kerk (zou Guido de Brès zeggen). Het is ook waar dat er gemeenten zijn waar het licht wordt uitgeblust, plaatsen waar de kandelaar wordt weggenomen. Maar Christus gaat voort met Zijn kerkvergaderend werk. En Hij doet dat, niet alleen door de scheppende kracht van Zijn Woord, maar ook door het wondere werk van Zijn Geest.

3. Het wondere werk van de Geest

Dat is het derde dat ons opvalt in de omschrijving van de kerk zoals de Heidelberger die geeft. De Zoon van God vergadert Zich een gemeente “**door Zijn Geest en Woord**”.

Op typisch reformatorische wijze worden hier Woord en Geest naast elkaar gesteld. De Geest zonder het Woord leidt tot geestdrijverij, maar omgekeerd kan gesteld worden: het Woord zonder de Geest leidt tot een onvruchtbare prediking en een dode vorm. De opstellers van de Catechismus waren daarvan overtuigd. Zou dat de reden zijn dat de Geest hier zelfs wordt genoemd vóór het Woord? In ieder geval wijzen zij nadrukkelijk naar het werk van de Heilige Geest, de derde Persoon in de heilige Drie-eenheid.

In de Catechismus is slechts één zondagsafdeling gewijd aan de Heilige Geest (de zondagsafdeling die voorafgaat aan Zondag 21). Dat heeft sommigen ertoe verleid te beweren dat het werk van de Heilige Geest onderbelicht is in dit document uit 1563. Deze kritiek is vooral te horen vanuit de hoek van de charismatische beweging en de Pinkstergemeenten, maar ook anderen spreken in dit verband wel over een “tekort” van de Catechismus. Wat moeten we daarvan denken?

In de eerder genoemde publicatie *Het troostboek van de kerk* staat een bijdrage van Dr. Van 't Spijker over “De actualiteit van de Heidelbergse Catechismus”. Met kracht bestrijdt hij daarin de stelling dat de Persoon en het werk van de Heilige Geest tekort zouden komen in de Catechismus. Hij noemt de Catechismus op dit punt zelfs “onnoemelijk rijk” en hij voegt daaraan toe: “Naar onze gedachte zijn de lijnen voor een verantwoorde leer van de Heilige Geest in de Catechismus helder en afdoende uiteengezet”.

Deze conclusie wordt ook gedeeld door Dr. C. van de Kooi in zijn bijdrage aan het *Handboek Heidelbergse Catechismus*, een lijvig boek dat eerder dit jaar verscheen onder redactie van Arnold Huijgen, John V. Fesko en Aleid Siller. (Het is overigens merkwaardig dat in deel 2 van dit boek, het deel dat theologisch van aard is, wel aandacht gegeven wordt aan allerlei theologische onderwerpen zoals het Schriftgebruik in de Catechismus, God de Vader, Jezus Christus, de Heilige Geest, de mens, de wet van God, het heil, de sacramenten, de Tien Geboden en het gebed, maar niet aan de kerk!)

Van der Kooi merkt op: Het eigen karakter van de HC brengt met zich mee, dat de leer van de HG een cruciale rol vervult in dit leerboek, dat met recht als troostboek is omschreven”. Ook zegt hij: “Het werken van de Geest wordt met een breed palet van werkwoorden omschreven, die steeds de persoon van de leerlingen tot voorwerp hebben. De leerling leert het werk van God formuleren als een zaak die zijn eigen persoon en leven direct aangaat. Wat de Geest doet, is de kinderen van God gewillig en bereid maken (HC 1), een vast vertrouwen bewerken (HC 21), hen troosten, bij hen blijven (HC 53), vergaderen, beschermen, in stand houden (HC 54), verzekeren, bewaren, heiligen, vernieuwen (HC 86, 115), overeind houden en sterken (HC 127)”.

Het werk van de Heilige Geest heeft dus wel degelijk de aandacht in de Catechismus! Dat wordt zowel door Van 't Spijker als door Van de Kooi benadrukt.

Het is echter Daniel Hyde die dit op een magistrale manier laat zien in zijn bijdrage aan het eerder genoemde boek *A Faith Worth Teaching*.

Hij wijst allereerst op de totaalstructuur van de Catechismus en de inzet met Zondag 1.

Voorts noemt hij vraag 8, vraag 21, de vragen 22 en 23, de trinitarische structuur van het Apostolicum (de vragen 24-64), de vragen over de genademiddelen (de vragen 65-82), en ten slotte de vragen die betrekking hebben op het leven der dankbaarheid (de vragen 115 en 116). Met instemming constateert Hyde dat de Catechismus op klassieke wijze, met de kerk van alle eeuwen, de Godheid van de Heilige Geest belijdt.

Daarnaast spreekt de Catechismus uitvoerig over het werk van de Heilige Geest in relatie tot Christus (Zijn vleeswording, Zijn bediening, Zijn hemelvaart en Zijn zitten aan de rechterhand des Vaders).

Ook richt de Catechismus haar aandacht op het werk van de Heilige Geest met betrekking tot de mens. Het is immers de Geest Die wederbaart, geloof schenkt, verzekert, heiligt, wil komen op het gebed, bijstaat in de geestelijke strijd en het uitzicht opent op de eeuwige heerlijkheid.

Als het gaat over de Heilige Geest als Werkmeester van het geloof, trekt Hyde een mooie parallel met wat Maarten Luther hierover heeft gezegd in zijn Kleine Catechismus: “Ik geloof dat ik niet door mijn eigen rede of kracht kan geloven in Jezus Christus mijn Heere of tot Hem kan komen, maar dat de Heilige Geest mij heeft geroepen door het Evangelie en verlicht heeft door Zijn gaven”!

Ook wanneer de Heidelbergse Catechismus spreekt over de prediking wordt de verbinding met de Heilige Geest niet gemist. En hetzelfde geldt van de sacramenten.

Zo komt Daniel Hyde tot zijn conclusie: “Het onderwerp van de Heilige Geest doortrekt de Catechismus vraag na vraag – zelfs zozeer dat we kunnen stellen dat er geen cruciaal leerstuk in de Catechismus voorkomt waarbij de Heilige Geest afwezig is”.

Ik wil dit derde punt besluiten met een paar citaten uit de preken van Kohlbrugge:

“Waar de Heilige Geest ontbreekt, daar kan wel een verstandelijk geloof in overeenstemming met de leer van de Catechismus aanwezig zijn, met of zonder een min of meer ‘evangelisch’ vernis. O, dan kan men veel en licht over de Heere Jezus Christus spreken. Ook kan men er van spreken dat men hoopt zalig te worden, ja men kan dit zelfs tot op een gewisse hoogte volhouden tot op het sterfbed en voor de poorten van de eeuwigheid. Maar de Heilige Geest, Die ons overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel, ontbreekt nochtans bij dit alles. Omdat die Geest ontbreekt, blijft men onder de wet en ziet het er met de vrucht des Geestes zo erbarmelijk uit dat de duivel alle oorzaak heeft om zich te verheugen over de verkeerde dingen die geschieden in het leven van zulke dode christenen, die de naam hebben dat zij leven maar zij zijn dood. (...) Vele zulke dode christenen hebben niettegenstaande dit alles veel voortreffelijks, ook kunnen zij vele goede werken vertonen, al zijn ze dan niet van de echte stempel...”. (pag. 282-283)

“Want waar de Geest niet komt, begrijpt de mens van de dingen Gods niets – volstrekt niets. Wanneer hij ook nog zo christelijk opgevoed is, wanneer hij de Bijbel van buiten kent, veel over godsdienstige zaken spreken kan, wanneer hij ook de ware prediking verstaat, zo

verstaat hij, wanneer het tot het doen, wanneer het tot het werk komen zal, nochtans niets, volstrekt niets, welk verheven verstand hij ook hebben moge. (...) De Geest is het dus Die de mens verlicht zodat hij kennis krijgt van zijn ellendigheid, vervolgens daarvan dat er een middel en weg voorhanden is om uit de ellendigheid verlost te worden, een weg dat de mens weder tot God komt, weder met God verenigd wordt". (pag. 322)

"Het eerste wat iemand die begint te leven dan doet, is dat het hem ernst wordt Gods gebod te houden, daarnaar te doen, niet te zondigen, totdat de ziel tot de overtuiging komt dat zij al zondiger wordt en met de wet niet meer voort kan. Nu werkt zij zich dood bij de heilige wet, die zij eerbiedigt. Zij doodt de wet niet, maar zij sterft bij de wet. Alle kracht verliest zij, zij kan niet meer leven, zij werkt zich dood, zij overwerkt zich in de veelheid van haar wegen. Zo sterft zij dan, ten einde nu voor God te leven, waar zij tevoren in het vlees en in de eigengerechtigheid leefde. Zo komt zij met Christus aan het kruis, zodat zij een jammerlijke gestalte wordt, evenals Christus aan het kruis een jammerlijke gestalte is. Bij een levend lid der gemeente heeft het eigen leven opgehouden. Een levend lid heeft zijn eigen leven weggeworpen, want het is zondig. Het kent geen ander leven dan het leven van Christus met Zijn bloed, Zijn gerechtigheid en heiligheid (...)". (pag. 316)

"Het bewijs van het bestaan des Heiligen Geestes (ligt) niet in het geschreven Woord alleen, maar het bewijs daarvan ligt ook diep in het hart en in de bevinding van een ieder die het leven des Geestes heeft leren kennen. Hij weet wat hij beleefd en ondervonden heeft, en weet daarom ook dat het geen van God uitgaande kracht maar God Zelf was Die dit alles in hem uitgewerkt heeft en uitwerkt". (pag. 284)

4. Het kloppend hart van de kerk

Het vierde dat ons opvalt in het antwoord op vraag 54 van de Catechismus is het werk, of beter nog: het welbehagen van God de Vader. De Zoon van God vergadert immers "*een gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren*".

Ik heb dit genoemd "het kloppend hart van de kerk". Wat is een lichaam zonder hart? En wat is een hart dat niet klopt? Het is goed elkaar hieraan te herinneren, hier in Dordrecht, bijna 400 jaar nadat de Synode van Dordrecht hier bijeenkwam. Wij zijn vrienden van Heidelberg en vrienden van Dordrecht, en wij pleiten voor een stedenband die zijn kracht vindt in dit eeuwenoude geloof!

Ik haal opnieuw een uitspraak aan van dr. Van 't Spijker: "(Christus) vergadert, beschermt en onderhoudt Zijn gemeente. Hier komt de rijkdom van Gods genadige verkiezing tot uitdrukking. Achter de kerk staat het wonder van Gods genade. Het is deze visie op de kerk die in de eerste uitgave van Calvijns institutie (1536) ons zo helder onder ogen wordt gebracht. Kerk en verkiezing horen bij elkaar. In de gemeente van Christus blijkt de kracht van Gods eeuwig welbehagen. Dáár woont de Heere, en dáár wordt Zijn heil verkregen".

Wat een rijkdom en onderwijs ligt er in Zondag 1! Christus vergadert Zijn gemeente niet op goed geluk of in willekeur, maar Hij doet het naar het welbehagen van Zijn Vader, naar het vastgemaakt bestek dat in eeuwigheid zal rijzen. De leer van de dubbele predestinatie is vandaag nog net zo actueel als 400 of 500 jaar geleden. Het is de leer waardoor God op het hoogst verheerlijkt en de mens op het diepst vernederd wordt. Inderdaad, “er wordt zonder u over u beslist”. Dat is een dwaasheid voor de natuurlijke mens en een aanstoot voor de godsdienstige mens, maar het is tot verheerlijking van God in Zijn recht en genade. En – laten we dat niet vergeten – het is tot troost van hen die zichzelf enigszins hebben leren kennen. Het verkiezend welbehagen van God de Vader is het hart van de kerk.

Nee, we geloven niet in een vrije wil, maar in iets beters: met de kerk van de reformatie geloven wij – op grond van de Schrift – in vrije gunst die eeuwig God bewoog!

Dat was ook de taal van de prediker uit Elberfeld. Ik citeer: “De duivel houdt staande dat de mens een vrije wil heeft en dat hij, als hij maar wil, zich wel kan bekeren en zalig worden. Doch dat doet hij om God Zijn genade te ontnemen, opdat het geen vrije ontferming zou zijn. En ik zou nog zeggen, de duivel heeft gelijk: gij kunt, maar wilt gij? Ik heb nog nooit iemand gezien die verder gekomen was met zijn vrije wil dan dat hij de schapen van de Heere Jezus doodde uit haat tegen de vrije genade”. (pag. 309)

Op dezelfde pagina zegt Kohlbrugge over Gods kerk: “Deze gemeente vergadert de Heere Jezus Christus, de Zone Gods voor Zich. Hij is de Koning. De Vader heeft deze Hem gegeven. Hij zal veel volk hebben. Zo gaat Hij dan in de strikken des duivels en in de kuil des doods en in de afgrond der hel en in de kerker der wereld, en rukt de gegevenen des Vaders uit door Zijn machtige boodschap”. (pag. 309)

Vrienden van Heidelberg en Dordrecht, of wie u dan ook bent, laten we vasthouden aan deze machtige boodschap en haar verbreiden waar we maar kunnen. Van nature zijn we allemaal vijanden van deze boodschap; geen vrienden maar vijanden van Heidelberg en Dordrecht. Het is alleen genade als het anders mag zijn. Dan heeft God onderscheid gemaakt waar het niet is. En dan verdient Hij alle lof en eer!

5. Het belang van de zuivere leer

Dat brengt mij tot mijn vijfde punt: het belang van de zuivere leer. Komt dit ook naar voren in Zondag 21? Jazeker! We lezen immers dat de Zoon van God Zich een gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt *“in enigheid des waren geloofs”*.

Spreeken over het ware geloof roept vervreemding en zelfs ergernis op in een tijd waarin mensen zeggen dat we “niet exclusief maar inclusief” moeten denken (om het eens uit te drukken met de woorden van een Remonstrantse predikant die onlangs in ditzelfde Dordrecht op de zogenoemde Nationale Synode binnenstapte met de woorden: “We zijn weer terug!”). Toch waag ik te stellen dat een kerk zonder aandacht voor het fundament van

Gods Woord gedoemd is te verdwijnen. We moeten zo eerlijk zijn dat ook tegen onszelf te zeggen.

Dr. Michael Horton gaat hierop in vanuit het gesprek met hen die niet zozeer overhellen naar de vrijzinnigheid maar die alle nadruk leggen op de kerk als een missionaire beweging en als een gemeenschap die zich onvoorwaardelijk inzet voor de noden van de mensen om zich heen. Horton ontkent niet dat zending, evangelisatie en diaconaal werk behoren tot de kerntaken van de kerk, maar – zo zegt hij – “Het is juist vanwege deze op het Evangelie gerichte basis van de ecclesiologie zo belangrijk de kentekenen van de kerk helder aan te geven aan de hand van prediking, sacramenten en kerkelijke tucht. Als het goed is, is de kerk allereerst ‘een plaats waar bepaalde dingen gebeuren’ en niet ‘een volk dat bepaalde dingen doet’. Het laatste model zou in feite de bron ondermijnen van waaruit de missie van de kerk wordt gevoed; onze werken zouden dan op een hoger plan komen te staan dan Gods werken tot zaligheid. Voordat mensen kunnen handelen, moeten zij eerst ontvangen. Als de kerk niet allereerst een plaats is waar christenen worden gevormd, kan zij ook niet een gemeenschap zijn van mensen die getuigen en dienen. De rust gaat vooraf aan het werk. Rechtvaardiging gaat vooraf aan heiliging.”

Horton laat een waarschuwend geluid horen tegen moreel activisme. “De prediking van het Woord en de bediening van de sacramenten hebben voorrang in de kerk (of zouden die in ieder geval moeten hebben), niet vanwege het verlangen van geestelijken om de baas te kunnen spelen over de leken; integendeel, het is juist vanwege de unieke en wezenlijke dienst die deze ambtelijke bediening levert aan de gezondheid van de kerk in haar geheel en haar zending in deze wereld (HC 65).”

Kortom, het gaat – ook – om het belang van de zuivere leer.

Ook dit vijfde punt wil ik afronden met een drietal citaten van Kohlbrugge. Het eerste citaat heeft betrekking op het ware geloof in voorwerpelijke of objectieve zin (de geloofswaarheid *die* wij geloven); het tweede op het geloof in onderwerpelijke of subjectieve zin (het geloof *waarmee* wij geloven), en in het derde citaat liggen deze twee op een prachtige manier verstrengeld:

“De kenmerken van de ware gemeente zijn: de ware levende prediking van Gods Woord, waarbij de mens op het diepst vernederd en de genade op het hoogst verheerlijkt wordt. Voorts worden in de ware gemeente de sacramenten naar de instelling van Christus met een blijmoedig en dankbaar geloof bediend. En eindelijk wordt in deze gemeente een ernstige, verstandige, rechtvaardige, liefdevolle tucht gehandhaafd. Verder is een kenmerk van de ware Kerk dat zij niet heerst maar Christus laat regeren als het waarachtige Hoofd”. (pag. 313-314)

“Christus vergadert Zijn gemeente in de enigheid van het ware geloof, dat is: allen die de Heere Jezus Christus door Zijn Geest en Zijn Woord bekeert, krijgen één hart, want zij allen hebben – zij het ook met kleinere of grotere verschillen – één weg. Zij worden allen

opgevoed – om het zo eens uit te drukken – in de Kreupelstraat, d.w.z. zij zijn allen een arm en ellendig volk, dat slechts weet te getuigen van de rijkdom der liefde en genade die zij vinden in het Woord van hun enige Profeet, waarom zij zich gedurig tot Hem begeven met de bede om leven en genade, troost en licht”. (pag. 311-312)

“Deze gemeente vergadert Zich de Zoon van God in enigheid van het ware geloof. Het is onmogelijk dat er allerlei geloof zou kunnen bestaan, dat men door allerlei geloof zou kunnen zalig worden. Zulk een broederschap wil de duivel wel oprichten; daar moet het er niet op aankomen wat iemand gelooft en drijft. Dat is echter uit den boze. Er bestaat slechts één geloof, slechts één waarachtig geloof, namelijk dat geloof hetwelk de Heere Jezus geeft en wekt door Zijn Geest en Woord, en dat is een geloof waarbij de mens wegvalt en hij God houdt voor de levende God, en Zijn Woord voor waar houdt, en Zijn gebod voor heilig, en de genade voor genade”. (pag. 322)

6. De waarde van geestelijke eenheid

Het belang van de zuivere leer hoeft echter niet in tegenspraak te zijn met het zoeken naar geestelijke en kerkelijke eenheid. Op basis van Schrift en belijdenis bloeit, als het goed is, de eenheid juist op. De kerk die Gods Zoon vergadert en onderhoudt, wordt door hem vergaderd en onderhouden *in enigheid des waren geloofs*” (streepje ditmaal onder het woordje “enigheid”).

Kohlbrugge drukt zich op dit punt bijzonder krachtig en tegelijk heel teer uit:

“De duivel leert ons de gehele zaligheidsleer, Christus’ gerechtigheid en heiligheid, uitsluitend als ons eigendom te beschouwen en de hemel alleen voor zichzelf in beslag te nemen. Waar echter waarachtige genade heerschappij voert, daar wordt de gemeenschap der heiligen hooggehouden en men zegt van harte: ‘ik ben niets dan een arm bedelkind, ik heb leren bedelen aan de deur der genade, ik verwachtte niet meer dan een penning te ontvangen, en ik kreeg een goudstuk. Hier! Lieve broeder, gij zult ook delen in hetgeen ik kreeg.’ Dan weten zij nauwelijks dat hun barmhartigheid is geschied, maar zij beginnen uit te delen met ruime handen; en hebben zij kinderen, zo zetten zij zich met hen aan de dis van Gods Woord en vragen er niet naar of zij professoren zijn of niet, of zij onderwijs mogen geven of niet, maar beginnen luid Gods waarheid te verkondigen en Zijn deugden te prijzen. Dan komt gewis Gods Geest in het midden, die verenigt vader en moeder en kinderen door hemelse banden. En gebouwd staat de kerk van Christus in zulk een huisgezin, want de Heere Jezus heeft Zelf gezegd: ‘Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen’.” (pag. 288-289)

Op een andere plaats zegt hij: “Allerwegen heeft de Zone Gods Zijn gemeente. Hij doet dus niet zoals de mensen die denken: Wij zijn uitsluitend de gemeente, wij hebben alleen het ware geloof en alle anderen niet. Nee, zo ver de wereld reikt zien Gods vaderogen en kent Hij de Zijnen”. (pag. 308)

Heel treffend wijst Kohlbrugge in dit verband erop dat het laken met onreine dieren (dat Petrus zag middels een visioen in Handelingen 10) niet in de hel geworpen werd maar in de hemel opgetrokken! Dat is een opmerking waar we over kunnen denken!” En dat is zeker het geval als we bij vraag en antwoord 54 ook nog het antwoord op vraag 55 zouden betrekken. Alleen valt dat niet meer binnen de scope van deze inleiding.

7. Het persoonlijke element in deze belijdenis

Mijn laatste punt betreft het persoonlijke element in de belijdenis van Zondag 21: *“en dat ik daarvan een levend lidmaat ben, en eeuwig zal blijven”*.

Het is altijd weer indrukwekkend om te zien hoe onze belijdenisgeschriften aandacht geven aan zowel de gemeente of de gemeenschap als ook aan de enkeling daarbinnen. In de Roomse Kerk ligt doorgaans de volle nadruk op de gemeenschap, beter nog: op het instituut, terwijl in sommige Protestantse en Evangelische bewegingen een eenzijdige nadruk ligt op de enkeling, de gelovende mens, de mens die zoveel doen moet. In dat licht doet het weldadig aan om te zien hoe Zacharias Ursinus, Caspar Olevianus en de andere mannen van Heidelberg het rechte evenwicht hebben bewaard, ook als het gaat om een omschrijving van de kerk,. Niet alles wat uiterlijk zich tot de kerk rekent of daartoe gerekend wordt, is Kerk in de diepe zin van het woord.

In zijn catechismuspreken wijst ook Kohlbrugge met alle ernst en bewogenheid op: “Dat wat deze prediking hoort en onder het Woord leeft heet kerk, kerk van Christus; dit is echter een zodanige kerk wier leden niet alle zalig worden, maar het is slechts de uitwendige kerk. Uit deze grote hoeveelheid van personen vergadert Zich nu de Zoon van God de Hem als eigendom toebehorende gemeente, zodat men in de gemeente nog een gemeente heeft, welke God kent; in de kerk nog een kerk, welke God kent”. (pag. 321)

Na een prachtige verhandeling over het wezen van de kerk zegt Kohlbrugge: “Nu komt echter de toepassing: dat ik een lidmaat daarvan ben. Ja, dat wil men wel zijn. Maar daar is men dan vaak een lidmaat aan dit lichaam zoals en tak aan een boom die dood is; de dode takken worden echter afgehouden”. (pag. 325)

Laat Kohlbrugge zijn hoorders nu in de kou staan? Laat hij hen in het ongewisse? Allerminst. Als een getrouwe herder en leraar geeft hij aan waar het om gaat in het persoonlijke leven: “Om te weten of gij een levend lid der gemeente zijt, hebt gij uzelf te onderzoeken of gij uw grote dood gevoelt, of gij de doorn voelt in uw vlees, of gij uzelf aanklaagt vanwege uw grote dood, of het u niet benauwd en bang om het hart is, of dus dit lied in uw ziel zingt:

Gij zijt, o Jezus, t’ allen tijd
Alleen mijn hoop op aarde.
Ik weet dat Gij mijn Heiland zijt;
Geen and’re troost heeft waarde”. (pag. 318)

Opnieuw zou ik bijna zeggen: “Leg uw hart er maar eens naast”. Maar ik had beloofd dat ik niet zou gaan preken.

Tot slot

Ik wil daarom liever afsluiten met een laatste citaat van de prediker die zowel in Duitsland als in Nederland zijn stem heeft doen horen. We kunnen ons aan het eind van deze middag immers afvragen: hoe nu verder? De zorgen zijn zovele, de uitdaging zo groot, onze krachten zo klein. Waar halen we toch de moed vandaan? Laten we dan nog één keer ons oor te luisteren leggen bij Kohlbrugge:

“Het komt niet van New York, niet van Berlijn, Hamburg of Amsterdam, maar uit de volheid van de berg Zion komt alle heil tevoorschijn. De Heere is aldaar Koning en kent uw ellenden wel, weet wel welke behoeften de Zijnen hebben in deze wereld. Hij Die met Zijn doorboorde handen de trotse bergen draagt en haar eens terugtrekken zal, Hij is het Die voor de arme goedertieren is, en voor de ellendige een Helper en Ontfermer is”. (pag. 327-328)

Ds. C. Sonneveld,

Dordrecht, 31 oktober 2013